

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Тернопільський національний економічний університет
Юридичний факультет

Кафедра конституційного,
адміністративного та фінансового
права

КУРСОВА РОБОТА

з дисципліни: «Актуальні проблеми господарського права»

на тему:

**„ Інститут банкрутства в ринковій системі
господарювання: поняття, призначення, становлення в
Україні”**

Студента 1 курсу групи ПРм - 12
Галузь знань 0304 «Право»
Спеціальність 8.03040101 «Правознавство»
Кравця В.Б.
Керівник: д.ю.н., проф. Гречанюк С.К.

Національна шкала _____
Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _____

Члени комісії

_____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)
_____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)
_____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)

Зміст

Вступ.....	3
Розділ 1. Поняття інституту банкрутства	5
1.1. Історичний розвиток поняття «банкрутство».....	5
1.2. Загальна характеристика інституту банкрутства	7
1.3. Ознаки та передумови банкрутства.....	9
Розділ 2. Призначення інституту банкрутства	14
3.1 Розвиток інституту банкрутства в незалежній Україні.....	17
3.2 Сучасні тенденції розвитку інституту банкрутства	19
Висновки та пропозиції	21
Список використаних джерел:	23

Вступ

Актуальність теми. Процес становлення і панування ринкової економіки, що був всебічно визнаний головним орієнтиром на шляху розвитку, не може проходити без побічних явищ. Одним, і досить суттєвим, з таких явищ сьогодні виступає банкрутство.

Причому дана категорія одночасно виступає інструментом правового захисту від проблем неплатежів, процесом, що дозволяє в разі необхідності «усунути» неефективних суб'єктів підприємницької діяльності, або надати таким «оздоровчу дію» у разі виникнення лише тимчасових фінансових труднощів, а також є основною характеристикою неплатоспроможності. Зростання частоти виникнення, модифікації та масштаби негативного прояву банкрутства зумовлюють беззаперечну актуальність наукового вивчення та оцінки різноманітних аспектів цього поняття.

Типовим соціально-економічним явищем для держави, що обрала шлях ринкової економіки, є інститут банкрутства, який українським законодавством визначається як визнана господарським судом неспроможність боржника відновити свою платоспроможність та задовольнити визнані судом вимоги кредиторів не інакше як через застосування ліквідаційної процедури. Кількість підприємств, що знаходяться на межі банкрутства, в Україні зростає а тенденції банкрутства поширюються не лише на окремих суб'єктів господарювання, а й на галузі в цілому.

Чинні нормативно-правові акти, що регулюють процедуру банкрутства, не забезпечили належної ефективності в процесі відновлення платоспроможності суб'єктів господарських відносин.

Мета курсової роботи полягає в узагальненні існуючого досвіду наукової розробки та законодавчої регламентації проблем правового регулювання інституту банкрутства

Завданнями курсової роботи є наступні:

- 1) розкрити сутність поняття банкрутства;
- 2) визначити характерні ознаки, які притаманні інституту банкрутства;
- 3) визначити значимість інституту банкрутства в умовах ринкової економіки;
- 4) описати становлення інституту банкрутства в незалежній Україні.
- 5) Розкрити тенденції розвитку інституту банкрутства

Об'єктом дослідження є інститут банкрутства в системі господарського права

Предметом дослідження є передумови становлення інституту банкрутства як соціально-економічного явища, його історичний розвиток та призначення в ринковій економіці

Ступінь дослідження теми. Багато відомих юристів та економістів в своїх публікаціях піднімають тему банкрутства: Повар П., Вітрянський В.В., Баренбой П., Лопач В., Зінченко С, Лівшиц Н., Нікітіна О., Світ Ю., Поляков Б. та інші.

Теоретичне і практичне значення проблеми зумовлене тим, що положення даної роботи можуть бути використані у подальшій науково-дослідницькій роботі та практичній роботі відповідних органів з питань банкрутства.

Структура й обсяг курсової роботи: вступ, 3 взаємопов'язані розділи, висновки та пропозиції, список використаних джерел, який складається із 20 найменувань. Загальний обсяг курсової роботи становить 25 сторінок.

Розділ 1. Поняття інституту банкрутства

1.1. *Історичний розвиток поняття «банкрутство»*

Впродовж розвитку інституту банкрутства використовувалися різні терміни для визначення стану боржника, коли він не в змозі виконувати свої зобов'язання через брак коштів або майна. Наприклад, у середньовічних джерелах права італійських міст використовувались терміни «fuggitivi» та «decoctor». Термін «fuggitivi» застосовувався у випадках, коли неспроможний боржник тікав від своїх кредиторів. «decoctor» походив від decoquo, що означало поступове зменшення майна боржника. Тих осіб, які припинили платежі, статути називали falliti або falentes .

Сучасне поняття «банкрут» походить від італійського виразу — banca rotta. Він означав звичай перекидати лавку банкіра, що стояла на площі міста у разі нездатності останнього провести розрахунки з кредиторами. Термін «конкурс» широко застосовувався у німецькому законодавстві через те, що у межах законодавства про банкрутство існувала єдина процедура — конкурсне провадження. У законодавстві США взагалі не міститься поняття «банкрутство», хоча цей термін використовується у назві основного нормативного акта у цій сфері — Кодексу про банкрутство. А в самому Кодексі дається визначення поняття неспроможності. У країнах, які не мали своїх традицій правового регулювання, найчастіше застосовувалися терміни «неспроможність» та «банкрутство» [16, 61].

У наш час банкрутство — це невід'ємний елемент ринкової економіки. Система норм, що регламентують відносини, пов'язані з банкрутством являє собою господарсько-правовий інститут, якому властиве з'єднання публічно-правових і приватноправових засад. Вперше в Україні, з прийняттям закону "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом", правове регулювання банкрутства спрямоване на досягнення не приватного інтересу, а загальної мети — відновлення платоспроможності боржника і збереження суб'єкта господарської діяльності.

У правовій термінології різних правових систем зустрічаються два близьких один одному за змістом поняття - «банкрутство» та «неспроможність». В юридичній доктрині триває обговорення питання співвідношення цих понять. Ще в дореволюційному праві обговорювалося це питання. Так, Г.Ф.Шершеневич вважав, що банкрутство є поєднанням неспроможності та злочинних дій незалежно від наявності причинного зв'язку між ними.

У радянському праві періоду НЕПу також зустрічаються спроби розмежувати поняття «банкрутство» та «неспроможність». Клейман А.Ф. писав, що сама по собі неспроможність не розглядається як банкрутство, тобто соціально-небезпечна дія, яка тягне за собою застосування певних заходів соціального захисту. Однак якщо у процесі ліквідації з'ясуються такі моменти в діяльності неспроможного, які б свідчили про зловживання довірою або обман з боку боржника з метою отримання майнових вигод, суд повинен порушити проти такого боржника кримінальне переслідування [15, 28].

У розвитку інституту банкрутства на території України можна виділити наступні етапи:

Перший етап: свій розвиток давньоруський конкурсний процес розпочинає з Руської Правди XIII ст. до ХУІІІ ст. (прийняття Першого Статуту неспроможності 1740 року). В першому правовому акті слов'янської держави — Київської Русі були закладені основи конкурсного процесу. Розвиток феодалних відносин великої централізованої держави Київська Русь вимагав існування такого важливого інституту, як конкурсний процес. Руська Правда диференціювала умови застосування відповідальності боржника залежно від причин виникнення неоплатності: нещасна і злісна.

Другий етап — конкурсний процес царської Росії починається з прийняттям Статуту неспроможності 1740 року до 1917 року. Він зумовлений бурхливим розвитком економічних відносин у ХУІІІ ст. Цьому сприяли реформи Петра І. Але питання неспроможності не регулювалися одноманітно

за допомогою закону. У цей період існує три види джерел права, що регулюють питання неспроможності. Це іноземне законодавство про неспроможність, давньоруський звичай стягнення боргів і конкурсне законодавство Росії. У 1832 році був прийнятий Статут про торговельну неспроможність. У ньому містилося багато статей зі Статуту 1800 року, а також із проектів неприйнятих статутів 1753, 1761, 1763 років і Статуту 1740 року. Це був найбільш вдалим з юридичного боку, порівняно з його попередниками. В основі неспроможності Статут заклав неоплатність. Виділялося три види неспроможності: нещасна, необережна (просте банкрутство), підложна (злісне) або зловмисне банкрутство.

Третій етап — становлення й розвитку Радянської системи управління (1917 - 1991 роки), конкурсний процес складався із судової практики, побудованої на дореволюційних правилах про неспроможність. Незважаючи на те, що Цивільний кодекс РСФСР 1922 року містив окремі положення щодо неспроможності торгових товариств та фізичних осіб, будь — яких норм, що регулювали б саму процедуру банкрутства, не існувало. З введенням монополії державної власності, посиленням планових основ в економіці інститут банкрутства втратив своє призначення. Таким чином, на початку 60-х років загальні норми про банкрутство були виключені з цивільного законодавства.

Четвертий етап – становлення і розвиток інституту банкрутства у незалежній Україні. Про це детальніше буде розглянуто у розділі 3

1.2. Загальна характеристика інституту банкрутства

Інститут банкрутства у ринковій економіці спроможний вирішити зазначені складнощі суспільного розвитку країни як в економічному, так і в соціальному вимірах. Держава безпосередньо може використовувати інститут банкрутства як засіб впливу на перебіг економічних процесів у країні та вирішення соціальних проблем. Інститут банкрутства як засіб економічного управління перебуває в руках двох суб'єктів регулювання економіки (ринку): держави та суб'єктів господарювання. Успіхи ринкових перетворень та

господарські невдачі вирішальною мірою залежать від усвідомлення та цілеспрямованої діяльності суб'єктів підприємництва. Значною мірою механізм і міра впливу інституту банкрутства як економічного інституту (важеля) на перебіг господарських процесів в системі державного регулювання економіки повинні мати диференційований характер в умовах економіки з ринковими відносинами, а саме: не підривати підвалин підприємництва; не послаблювати потенціал ринку; сприяти економічному зростанню, здійснювати очищення економічної системи від паразитичних явищ і об'єктів та намагатись не ліквідувати в омані доброякісних, суспільно необхідних елементів [10, 166].

Інститут банкрутства є комплексним теоретично-практичним поняттям. Основна його властивість – господарське середовище та економічні відносини суб'єктів господарювання, чим зумовлюється потреба розробки ефективних аналітичних розрахунків для визначення їх фінансово-майнового становища та виявлення ймовірності настання неплатоспроможності і банкрутства.

Закон України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом" (далі - Закон) установлює визначені зовнішні ознаки абсолютної неплатоспроможності. Відповідно до ст.1 Закону неплатоспроможність — це нездатність суб'єкта підприємницької діяльності виконати після настання встановленого терміну оплати грошові зобов'язання перед кредиторами, у тому числі по заробітній платі, а також виконати зобов'язання по оплаті податків і зборів (обов'язкових платежів) не інакше як через поновлення платоспроможності (через проведення судових процедур банкрутства) [2].

Банкрутство – це один із ключових елементів ринкової економіки й інститут розвинутої системи громадського та торгівельного права. Це механізм, який дає можливість уникнути катастрофи та вигідно розпорядитися коштами.

Найбільш несприятливою кризовою ситуацією на підприємстві є його банкрутство. Банкрутство суб'єкта господарювання – останній етап розвитку

кризової ситуації, яке, на думку більшості науковців, зароджується ще в період фінансового здоров'я підприємства.

Інститут банкрутства в Україні запроваджено у зв'язку з ринковою орієнтацією вітчизняної економіки, основним принципом якої є принцип підприємництва: здійснення підприємницької діяльності самостійно, на власний ризик і під власну відповідальність підприємця. Інститут банкрутства забезпечує звільнення ринкової економіки від неефективних господарюючих суб'єктів, які функціонують на засадах самофінансування (з метою отримання прибутку) і несуть самостійну відповідальність за власними зобов'язаннями [1].

Інститут банкрутства має свої специфічні принципи: конфлікт інтересів; підпорядкування приватного інтересу більшості, тобто пріоритет загального інтересу над приватним; заміна неефективного власника на ефективного; задоволення грошових вимог кредиторів тільки в рамках процедури банкрутства та ін.

1.3. Ознаки та передумови банкрутства

Ознаки банкрутства:

1. Застосування інституту за загальним правилом у сфері підприємницької діяльності (тобто, щодо суб'єктів підприємницької діяльності, основною рисою яких є функціонування з метою отримання прибутку);

2. Встановлюється господарським судом як юридичний факт, що породжує певні наслідки (тобто, слід відрізняти від неплатоспроможності боржника як фактичного стану);

3. Зміст встановленого господарським судом факту банкрутства — неспроможність суб'єкта підприємницької діяльності повною мірою розрахуватися по своїх боргах (неплатоспроможність) у зв'язку з перевищенням пасивів (суми боргових зобов'язань боржника) над його активами (критерій неоплатності, визначений ч. 4 ст. 205 ГК);

4. Неплатоспроможність боржника має бути стійкою і не піддаватися усуненню, попри здійсненим судовим заходам щодо відновлення платоспроможності суб'єкта.

Поняття банкрутства характеризується різними його видами. У законодавчій і фінансовій практиці виділяють наступні види банкрутства підприємств:

1. Реальне банкрутство. Воно характеризує повну нездатність підприємства відновити в майбутньому періоді свою фінансову стійкість і платоспроможність у силу реальних втрат використовуваного капіталу. Катастрофічний рівень втрат капіталу не дозволяє такому підприємству здійснювати ефективну господарську діяльність у майбутньому періоді, унаслідок чого воно з'являється банкрутом юридично.

2. Технічне банкрутство. Цей термін характеризує стан неплатоспроможності підприємства, викликаний істотним простроченням його дебіторської заборгованості. При цьому розмір дебіторської заборгованості перевищує розмір кредиторської заборгованості підприємства, а сума його активів значно перевищує обсяг його фінансових зобов'язань. Технічне банкрутство при ефективному антикризовому управлінні підприємством, включаючи його санування, звичайно не призводить до юридичного його банкрутства.

3. Навмисне банкрутство. Воно характеризує навмисне створення (чи збільшення) керівником чи власником підприємства його неплатоспроможності; нанесення ними економічного збитку підприємству в особистих інтересах чи в інтересах інших осіб; свідомо некомпетентне фінансове управління. Виявлені факти навмисного банкрутства переслідуються в кримінальному порядку.

4. Фіктивне банкрутство. Воно характеризує свідомо помилкове оголошення підприємством про свою неспроможність з метою введення в

оману кредиторів для одержання від них відстрочки (розстрочки) виконання своїх кредитних зобов'язань чи знижки із суми кредитної заборгованості. Такі дії також переслідуються в кримінальному порядку.

Передумови банкрутства різноманітні - це результат взаємодії численних факторів як зовнішнього, так і внутрішнього характеру. Їх можна класифікувати в такий спосіб.

Передумови банкрутства різноманітні - це результат взаємодії численних факторів як зовнішнього, так і внутрішнього характеру. Їх можна класифікувати в такий спосіб.

Внутрішні фактори:

1. Дефіцит власного оборотного капіталу як наслідок неефективної виробничо-комерційної діяльності чи неефективної інвестиційної політики.

2. Низький рівень техніки, технології й організації виробництва.

3. Зниження ефективності використання виробничих ресурсів підприємства, його виробничої потужності і як наслідок - високий рівень собівартості, збитки, "проїдання" власного капіталу.

4. Створення наднормативних залишків незавершеного будівництва, незавершеного виробництва, виробничих запасів, готової продукції, у зв'язку з чим відбувається затоварення, сповільнюється оборотність капіталу й створюється його дефіцит. Це змушує підприємство „залазити” в борги, що може бути причиною його банкрутства.

5. Погана клієнтура підприємства, яка платить з запізненням чи не платить зовсім через банкрутство, що змушує підприємство самому залазити в борги. Так зароджується ланцюгове банкрутство.

1. Відсутність збуту через низький рівень організації маркетингової діяльності по вивченню ринків збуту продукції, формуванню портфеля

замовлень, підвищенню якості і конкурентноздатності продукції, виробленню цінової політики.

2. Залучення позикових коштів в оборот підприємства на не вигідних умовах, що веде до збільшення фінансових витрат, зниженню рентабельності господарської діяльності і спроможності до самофінансування.

3. Швидке і неконтрольоване розширення господарської діяльності, у результаті чого запаси, витрати і дебіторська заборгованість зростають швидше обсягу продажу. Звідси з'являється потреба в залученні короткострокових позикових коштів, що можуть перевищити чисті поточні активи (власний оборотний капітал). У результаті підприємство підпадає під контроль банків і інших кредиторів і може піддатися погрозі банкрутства.

До зовнішніх факторів відносяться наступні:

1. Економічні: кризовий стан економіки країни, загальний спад виробництва, інфляція, нестабільність фінансової системи, ріст цін на ресурси, зміну кон'юнктури ринку, неплатоспроможність і банкрутство партнерів. Однією з причин неспроможності суб'єктів господарювання може бути неправильна фіскальна політика держави. Високий рівень оподаткування може стати не підсилю підприємству.

1. Політичні: політична нестабільність суспільства, зовнішньоекономічна політика держави, розриви економічних зв'язків, втрата ринків збуту, зміна умов експорту й імпорту, недосконалість законодавства у сфері господарського права, антимонопольної політики, підприємницької діяльності й інших проявів регулюючої функції держави.

2. Посилення міжнародної конкуренції в зв'язку з розвитком науково-технічного прогресу.

3. Демографічні: чисельність, склад народонаселення, рівень добробуту народу, культурний рівень суспільства, що визначають розмір і

структуру потреб і платоспроможний попит населення на ті чи інші види товарів і послуг.

5. Неплатоспроможність пов'язана з недосконалим податковим законодавством (провина держави), коли підприємство, одержавши від покупця кошти, повинне сплачувати податки. Виходить парадокс — не вигідно бути законотрухняним суб'єктом. Якщо сплатиш усі податки, не одержавши гроші від покупця, то станеш банкрутом, і навпаки, не сплатиш податків — можна сподіватися на їхню відстрочку чи прощення, але банкрутом не будеш.

Банкрутство є, як правило, наслідком спільної дії внутрішніх і зовнішніх факторів. У розвинутих країнах з ринковою економікою, стійкою економічною і політичною системою руйнування суб'єктів господарювання на 1/3 зв'язано з зовнішніми факторами і на 2/3 - із внутрішніми.

Розділ 2. Призначення інституту банкрутства

З економічної точки зору банкрутство є неспроможністю продовження суб'єктом своєї підприємницької діяльності внаслідок її економічної нерентабельності, безприбутковості. Суб'єкт підприємництва має стільки боргів перед кредиторами і зобов'язань перед бюджетом, що коли їхні вимоги будуть пред'явлені у визначені для цього строки, то майна суб'єкта - активів у ліквідній формі - не вистачить для їх задоволення.

Юридичний аспект банкрутства полягає насамперед у тому, що у суб'єкта є кредитори, тобто особи, що мають підтвержені документами майнові вимоги до нього як до боржника. Це майнові правовідносини банкрутства, здійснення яких у встановленому законом порядку може призвести до ліквідації суб'єкта підприємництва [4, 29].

У сучасних економічних умовах правовий інститут банкрутства має вирішувати цілий ряд задач. Аналізуючи практику застосування законодавства про банкрутство можна дійти висновку, що основним призначенням цього інституту в українському законодавстві є:

- 1) вивільнення ринку від суб'єктів, нездатних вести господарську діяльність ефективно;
- 2) захист інтересів неплатоспроможного боржника шляхом здійснення досудових та судових процедур, передбачених законодавством про банкрутство;
- 3) захист інтересів кредиторів шляхом здійснення провадження у справах про банкрутство;
- 4) захист інтересів працівників боржника під час провадження у справах про банкрутство.

Економічні відносини початкового етапу переходу до ринку характеризувались зміною власника більшості колишніх державних підприємств у процесі їх приватизації, неготовністю керівників багатьох

підприємств до роботи в ринкових умовах і, як наслідок, до збитків та зниження ефективності виробництва. Пошук нових ринків платоспроможного попиту, залучення інвестицій у виробництво часто зовсім не велись, оскільки всі сподівання на розв'язання цих проблем традиційно пов'язувались з державним фінансуванням [7, 184]. Окрім причин, пов'язаних із суб'єктивними обставинами, чимало об'єктивних причин, які сприяли виникненню проблем із виконанням підприємствами своїх зобов'язань, а саме:

- відсутність необхідних оборотних активів у підприємств для підтримки виробничої діяльності, пов'язана з різким ростом цін на сировину для безпосереднього використання;
- руйнування єдиного економічного простору в рамках колишнього СРСР.

Відсутність у законодавстві новоствореної держави інституту банкрутства викликала нестабільність кредитних відносин, незадовільний стан економіки в цілому і врешті решт незахищеність учасників у галузі господарювання. Така ситуація була неприпустима в ринкових умовах. Тому при розробці законодавства про банкрутство передбачалася, серед інших, така функція інституту, як звільнення ринку від підприємств, установ, організацій, нездатних господарювати в сучасних умовах та вивільнення простору для створення нових суб'єктів, здатних більш ефективно здійснювати свою господарську діяльність. Адже, активне використання інституту банкрутства відіграє роль механізму оздоровлення та інтенсифікації економіки, що дозволить ліквідувати збиткові виробництва та знайти інвесторів для підприємств, що "втратили рівновагу", тощо.

Звичайно, що при зміні соціально-економічної ситуації в державі призначення інституту банкрутства може також змінюватись. Проте не треба забувати, що окрім захисту інтересів учасників процесу банкрутства та звільнення ринку від потенційно "не життєздатних" підприємств, основною

метою провадження у справах про банкрутство повинно залишатися саме відновлення платоспроможності боржника.

Банкрутство як механізм оздоровлення економіки давно вже стало одним з основних інструментів західного ринку. Банкрутство, безумовно, радикальний захід. Це остання можливість уберегти те чи інше підприємство від остаточного розвалу завдяки передачі управління неплатоспроможним підприємством від неефективного власника більш ефективному

В Україні процедура банкрутства досі не відпрацьована повною мірою, що часто викликає розбіжності сторін і конфлікти. Через недосконалість чинного законодавства банкрутство із засобу оздоровлення підприємства часто перетворюється на переділ власності, можливість позбавитися від непотрібних боргів або метод ефективного тиску на власника, що не завжди сприяє поліпшенню фінансово-господарської діяльності підприємства і, як наслідок, лише посилює загальне становище в економічній та соціальній сферах [11, 196].

Розділ 3. Розвиток інституту банкрутства в незалежній Україні та сучасні тенденції його розвитку

3.1 Розвиток інституту банкрутства в незалежній Україні

За часи СРСР банкрутства не існувало. Якщо підприємство погано працювало, то держава його або реорганізовувала (приєднувала до прибуткового підприємства), або надавала фінансову допомогу (особливий режим кредитування, фонди міністерств), або списувала борги (наприклад колгоспам).

Інститут банкрутства багато років не визнавався правовою системою Радянського Союзу, не був закріплений у законодавстві та викликав різку критику з боку вчених. Після проголошення незалежності України та відходу від планової економіки з'явилося немало інститутів, які раніше категорично заперечувалися.

Формування економіки України на принципах ринкових відносин потребує створення нових або маловідомих українському суспільству правових інститутів, що регулюють правовідносини у цій сфері держави [16, 60].

До 1992 р. в Україні процедура банкрутства не застосовувалася. У законодавчому полі України фактично був відсутній юридичний механізм вирішення проблем неплатоспроможності господарюючих суб'єктів.

З прийняття Закону України у 1992 році «Про банкрутство» починається розвиток інституту банкрутства в Україні. Цей Закон визначав умови та порядок визнання підприємств банкрутами з метою задоволення вимог кредиторів.

З прийняття Закону України у 1992 році «Про банкрутство» починається розвиток інституту банкрутства в Україні . Цей Закон визначав умови та порядок визнання підприємств банкрутами з метою задоволення вимог кредиторів. У 2000 році набув чинності Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», згідно якого

банкрутство – це визнана господарським судом неспроможність боржника відновити свою платоспроможність і задовольнити визнані судом вимоги кредиторів не інакше як через застосування ліквідаційної процедури. Цей Закон був направлений на відновлення платоспроможності боржника. Надзвичайно велику роль у законі відведено процедурі досягнення мирової угоди між боржником і кредиторами, а також санації боржника з метою його фінансово-господарського оздоровлення. Законом врегульовано особливості застосування процедур банкрутства до окремих категорій суб'єктів підприємницької діяльності – містоутворювальних, особливо небезпечних, сільськогосподарських підприємств, страховиків, професійних учасників ринку цінних паперів, суб'єкта підприємницької діяльності – громадянина, а також відсутнього боржника.

З 2011 року функції Департаменту з питань банкрутства покладено на Міністерство юстиції України, а саме на структурний підрозділ, який називається Департамент нотаріату, банкрутства та функціонування центрального засвідчувального органу.

З 18.01.2013 року Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» було викладено у новій редакції, у якому більш детально зазначені процедури санації боржника. Метою розроблення і прийняття Закону є вдосконалення процедур банкрутства, зменшення тривалості процедур, скорочення витрат на провадження у справах про банкрутство.

Також Міністерством юстиції затверджено положення про Єдину базу даних підприємств, щодо яких порушено провадження у справі про банкрутство. Єдина база даних являє собою автоматизовану базу даних, що міститиме інформацію про суб'єктів підприємницької діяльності, відносно яких триває або завершена процедура банкрутства. У разі припинення провадження у справі про банкрутство відомості по кожному боржнику зберігатимуться в Єдиній базі даних протягом п'яти років.

Таким чином, у 1992 році в Україні було створено інститут банкрутства, розвиток якого продовжується по теперішній час.

3.2 Сучасні тенденції розвитку інституту банкрутства

Цивільним кодексом України (ч. 3 ст. 110) закріплено можливість застосування Закону про банкрутство до будь-яких юридичних осіб у випадках недостатності вартості їх майна для задоволення вимог кредиторів. Тобто, за цивільним законодавством встановлено правило про можливість визнання всіх юридичних осіб, що діють в Україні, суб'єктами банкрутства.

Однак, статтею 209 Господарського кодексу України визначається відмінне положення, згідно з яким у разі нездатності боржника відновити свою платоспроможність та задовольнити визнані судом вимоги кредиторів, (банкрутом) може бути лише суб'єкт підприємницької діяльності [1]. На перший погляд здається, що непідприємницькі юридичні особи не можуть бути ліквідовані в порядку, визначеному Законом про банкрутство. Таке ж враження щодо сфери дії закону за суб'єктним складом складається і у юристів, які застосовують цей закон, що створює певні проблеми для практики, у тому числі судової.

Винятки з кола суб'єктів банкрутства, на думку П.О. Повара, допустимі стосовно казенних та комунальних некомерційних підприємств, які створюються та діють з метою задоволення публічних інтересів. Серед науковців існують різні підходи до визначення кола суб'єктів банкрутства та винятків з нього. Одні науковці підтримують концепцію Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», яка до суб'єктів банкрутства відносить лише суб'єкти підприємницької діяльності. Інші ж розробляють ідею розширення кола суб'єктів банкрутства та визнання ними не лише суб'єктів підприємницької діяльності, але й господарської взагалі [14, 128].

У літературі висловлюється позиція, згідно із якою вдосконалення законодавства про банкрутство повинно розвиватися у напрямку розширення

кола осіб, щодо яких можуть застосовуватися процедури банкрутства, за рахунок суб'єктів, що здійснюють господарську діяльність і не мають статусу суб'єкта підприємницької діяльності. Тобто, господарська діяльність, будучи основним видом діяльності підприємства, незалежно від того, є вона комерційною чи некомерційною, повинна визначати статус підприємства як можливого суб'єкта банкрутства [17, 121].

На практиці також прослідковується тенденція до погіршення умов ведення бізнесу в Україні. Умови ведення бізнесу в Україні є вкрай несприятливими і не дозволяють оперативно відновити платоспроможність боржника. За даними Світового банку і Міжнародної фінансової корпорації позиція України у рейтингу «Ведення бізнесу» за індикатором «Банкрутство» є низькою порівняно з іншими країнами світу. За показником «Банкрутство» Україна у 2012 р. посіла 158 місце серед 183 країн світу, бізнес-клімат яких досліджувався; у 2013 р. – 157 місце серед 185 країн. Експерти наголошують, що зростання на одну позицію відбулося внаслідок не поліпшення власних показників, а погіршення складових цього індикатора в інших країнах. В Україні зафіксовано зменшення частки поверненого капіталу кредиторам з 8,9 цента за 1 долар до 8,7 цента. Для порівняння у США при банкрутстві можна повернути 81,5 цента з долара, у Німеччині – 78,1 цента. Також стримуючим фактором виступають високі витрати підприємств під час процедури банкрутства, що в Україні складають 42% від статутного капіталу. Високі витрати підприємства при його закритті (судові витрати, оплата послуг юристів, ліквідаційної комісії тощо) не дозволяють власникам та кредиторам в належній мірі розподілити майно компанії, що ліквідується. Експерти пояснюють такий високий відсоток «втрат» бізнесу під час банкрутства ще й тим, що часто боржник потрапляє в цей процес у фінансовому стані, що об'єктивно не дозволяє відновити платоспроможність. Головною причиною такої проблеми є виведення активів неплатоспроможного боржника ще до ініціювання справи про банкрутство.

Висновки

Таким чином інститут банкрутства є важливим і невід'ємним, еволюційно сформованим атрибутом ринкової економіки. Його основним покликанням і передумовами виникнення виступає необхідність врегулювання та узгодження інтересів суб'єктів господарювання для задоволення їх майнових прав в системі економічних відносин з метою забезпечення сталого збалансованого розвитку економіки. Головна вимога до ефективного використання інституту банкрутства - підвладність суспільству, підпорядкування як засобу управління соціально-економічною системою державі, оскільки безконтрольне функціонування призведе до його абсолютної гегемонії і перетворить на самовільний засіб пригнічення економіки. Інституту банкрутства властива домінуюча роль по відношенню до всієї соціально-економічної системи, що наносить шкоду суспільству, задаючи порушеннями структури і пропорцій суспільного устрою протирічні напрямки соціально-економічного розвитку. Об'єктивна потреба існування інституту банкрутства у ринковій економіці вимагає його адекватного застосування в системі господарських відносин як дієвого засобу регулювання національної економіки [5, 101].

Інститут банкрутства є одним з інструментів регулювання розвитку ринку. Саме ринок щоденно змушує одних власників поступатися місцем іншим, сильнішим конкурентам. Звільняючи ринок від банкрутів, держава захищає суб'єктів ринку від фінансових втрат, навмисного нанесення збитків. Процес банкрутства повинен бути спрямований на стимулювання розвитку бізнесу і зростання ефективності економіки, очищення ринку від недієздатних учасників, створення умов для відновлення бізнесу у випадку доцільності та бажання власників підприємств.

Основною процедурою, що дозволяє уникнути банкрутства підприємства, відновити його платоспроможність, розрахуватись з кредиторами та забезпечити у подальшому сталу прибуткову діяльність є санація - тобто система заходів, що здійснюються під час провадження у справі про банкрутство з метою запобігання визнанню боржника банкрутом та його

ліквідації, спрямована на оздоровлення фінансово-господарського стану боржника, а також задоволення в повному обсязі або частково вимог кредиторів шляхом кредитування, реструктуризації підприємства, боргів і капіталу та (або) зміну організаційно-правової та виробничої структури боржника.

Необхідно переглянути напрямки державної політики щодо запобіганню банкрутства, оскільки, на сьогоднішній день порушення під час окремих судових процедур вчинюються не одноразово.

Список використаних джерел:

1. Господарський кодекс України. Від 16 січня 2003 р. № 436-IV. З подальшими змінами // Відомості Верховної Ради (ВВР). - 2003. - № 18, № 19-20, № 21-22. - Ст. 144.
2. Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом: Закон України [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради. – В редакції Закону № 4212-VI від 22.12.2011 – № 32-33. – ст.413 – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2343-12>.
3. Про Закон України “Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом” : інформаційний лист Вищого господарського суду України (у редакції Закону України від 22.12.2011 № 4212-VI) від 28.03.2013 № 01-06/606/2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v_606600-13.
4. Андрущак Є.М. Удосконалення інституту банкрутства / Є.М. Андрущак // Фінанси України. – 2011. – №9. – С. 29-36.
5. Бірюков О. М. Етапи становлення законодавства про банкрутство в Україні: уроки і перспективи / О. М. Бірюков // Актуальні проблеми міжнародних відносин : [зб. наук. пр.] / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Ін-т міжнар. відносин ; [редкол.: В. В. Копійка (голов. ред.) та ін.]. – Київ, 2011. – Вип. 99, ч. 2. – С. 95-101.
6. Бордаченко О. Законодавство про банкрутство: нові етапи взаємодії /О. Бордаченко // Судовий вісник – 2012. – № 3 (71). – С. 29.
7. Волконський Є. В. Актуальні питання банкрутства за законодавством України в умовах розбудови правової держави / Є. В. Волконський // Наше право. – 2013. – № 7. – С. 184-188.
8. Воротіна В. В. Інститут банкрутства в системі державного регулювання національної економіки / В. В. Воротіна // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. - 2013. - Вип. 1(2). - С. 256-259.
9. Герасименко Л. Колізійні аспекти законодавства при банкрутстві підприємств // Право України.– 2008.– №1. – С. 59–62.

10. Жалко О.В. Банкрутство як наслідок впливу фінансової кризи на господарську діяльність підприємств [Текст] / О.В. Жалко // Університетські наукові записки. Економіка. – 2010. - №2. – С.163 – 173.
11. Заріцька І. М. Проблемні питання інституту банкрутства в Україні / І. М. Заріцька, А. Е. Шевченко // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія : Право. - 2013. - Вип. 182(1). - С. 193-197.
12. Коваленко О.В. Теоретичні і практичні аспекти сучасного антикризового управління промисловим підприємством / О.В. Коваленко, О.О. Дробишева // Вісник Запорізького національного університету. – 2010. – № 4(8). – С. 34-42.
13. Кондрашихін А.Б., Пепа Т.В., Федорова В.О. Фінансова санація і банкрутство підприємств. Навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 208 с.
14. Повар П. О. Актуальні питання правового регулювання ліквідації суб'єктів господарювання, пов'язані з оновленням законодавства про банкрутство / Павло Олександрович Повар // Вісник Вищої Ради юстиції. – 2012. – № 2 (10). – С. 127–141.
15. Поляков Б. М. Право неспроможності (банкрутства) в Україні : підручник / Б. М. Поляков; МОН України, Київ. ун-т права НАН України. - К. : Ін Юре, 2011. - 560 с.
16. Поляков, Б. М. Стислий нарис розвитку інституту неспроможності (банкрутства) в Україні [Текст] / Б. М. Поляков // Санація та банкрутство. — 2009. — № 1. – с.60-65.
17. Пригуза П.Д. Проблеми теорії і практики конкурсного права в Україні: неспроможність та банкрутство. Монографія / П.Д. Пригуза. – Х.: Харків юридичний, 2009. – 528 с
18. Пригуза П.Д., Пригуза А.П. Проблеми теорії конкурсного права. Неспроможність та банкрутство. // Судова практика. – 2010. – № 6. – С. 32-42.

19. Проніна В. Поняття та ознаки банкрутства / В. Проніна // Вісник податкової служби України. – 2009. – № 37/38. – С. 24-26
20. Щербина В. С. Господарське право : підручник / В. С. Щербина. — 6-те вид., перероб. і допов. — К. : Юрінком Інтер, 2013. — 640 с.